

Εκτίμηση

Τα θέματα του διδαγμένου κειμένου θεωρούνταν αναμενόμενα και δεν παρουσίαζαν ιδιαίτερες δυσκολίες. Ωστόσο, η ερώτηση Β2 απαιτούσε προσοχή από την πλευρά των μαθητών ώστε να αξιοποιηθούν και να καταγραφούν όλα τα στοιχεία που προκύπτουν από το χωρίο που δόθηκε στην εκφώνηση. Επίσης, παρατηρήθηκε διαφοροποίηση στην Β4 ερώτηση (εισαγωγής) από ανάπτυξης σε μορφή σωστού / λάθους, που απαιτούσε όμως την αφομοίωση της ύλης της εισαγωγής.

Τα θέματα του αδίδακτου κειμένου ήταν, σε γενικές γραμμές, βατά. Το κείμενο του Θουκυδίδη που δόθηκε δεν παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες στη μετάφραση. Σε κάποια σημεία, βέβαια, απαιτούσε ευελιξία από την πλευρά των μαθητών, ώστε να αποδοθούν πιο ελεύθερα για την εξασφάλιση της σαφήνειας της μετάφρασης. Η γραμματική άσκηση ήταν μέτριας δυσκολίας. Οι συντακτικές παρατηρήσεις δεν ήταν απαιτητικές.

πεδίογνώσης

Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης
& Κέντρα δια Βίου Μάθησης

πεδίογνώσης

Δ Μαραθώνος 3, 121 32 Περιστέρι, στάση Περιστέρι
Τ 211 411 2118 Ε info@pediognosis.gr www.pediognosis.gr

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Διδαγμένο Κείμενο

A1. Μετάφραση

Με αυτά λοιπόν εφοδιασμένοι αρχικά οι άνθρωποι κατοικούσαν διασκορπισμένοι και δεν υπήρχαν πόλεις · αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία επειδή από όλες τις πλευρές ήταν πιο ανίσχυροι από αυτά, και οι τεχνικές γνώσεις τους βοηθούσαν αρκετά να βρουν την τροφή τους, ήταν όμως ανεπαρκείς στον πόλεμο με τα θηρία - γιατί δεν είχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, της οποίας μέρος είναι η πολεμική - γι' αυτό επεδίωκαν να συγκεντρώνονται και να διασώζονται χτίζοντας πόλεις · κάθε φορά λοιπόν που συναθροίζονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλο, καθόσον δεν είχαν την πολιτική τέχνη, οπότε πάλι διασκορπίζονταν και εξοντώνονταν. Ο Δίας λοιπόν επειδή φοβήθηκε για τη γενιά μας μήπως χαθεί ολοκληρωτικά, στέλνει τον Ερμή με την εντολή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να είναι αυτά μέσα που δημιουργούν και το συναίσθημα της πειθαρχίας στην πόλη και της αγάπης στους πολίτες (για να εξασφαλίσουν αυτά τάξη στις πόλεις και να αποτελούν δεσμούς, που θα ενώνουν τους ανθρώπους με φιλία).

B1.

Ο άνθρωπος πήρε μερίδιο στη θεϊκή φύση (**θείας μετέσχε μοίρας**), αφού απέκτησε θεϊκά στοιχεία (έντεχνος σοφία και έμπυρος τέχνη) και έτσι δημιουργήθηκε ένα είδος πνευματικής ή πολιτισμικής συγγένειας με τους θεούς. Η φωτιά αποτελεί το θεϊκό μερίδιο, που είχαν την τύχη , χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Γιατί :

- ❖ Το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί
- ❖ Οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα

❖ **Επέτρεψε στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό και, επομένως, να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών, αφού αυτή ήταν η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς. (σχόλιο σχολικού βιβλίου)**

Ο άνθρωπος , επειδή πήρε το παραπάνω μερίδιο από τα πράγματα των θεών, μόνος αυτός από τα άλλα ζώα συγγένεψε με αυτούς, πίστεψε στην ύπαρξή τους και άρχισε να τους λατρεύει. Αρχίζει λοιπόν να χτίζει βωμούς και να κατασκευάζει αγάλματα θεών. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε η θρησκεία (επομένως δεν είναι έμφυτη στον άνθρωπο η πίστη στο θείο). Οι διαδοχικές φάσεις της εξέλιξής της είναι οι ακόλουθες:

- Ο άνθρωπος πήρε μερίδιο από θεία πράγματα (φωτιά και τεχνικές γνώσεις)
- Λόγω αυτού του μεριδίου συγγένεψε με τους θεούς
- Πίστεψε στην ύπαρξη των θεών
- Άρχισε να λατρεύει τους θεούς, οργάνωσε λατρευτικές ενέργειες και κατασκεύασε αντικείμενα βοηθητικά της λατρείας

B2.

Οι άνθρωποι , έχοντας ως εφόδια την έντεχνον σοφίαν και το πῦρ , που έλαβαν από τον Προμηθέα , και σε συνδυασμό με την έμφυτη νοημοσύνη τους, μπόρεσαν να θέσουν τις βάσεις για την τεχνολογική εξέλιξη , να βελτιώσουν τη ζωή τους και να εξασφαλίσουν όλα τα αναγκαία για την επιβίωσή τους αγαθά. Επίσης κατόρθωσαν να διαφοροποιηθούν από τα άλλα έμβια όντα και να κάνουν τα αναγκαία μεγάλα βήματα για την πρόοδο : δημιούργησαν τους πρώτους θεμελιώδεις θεσμούς (θρησκεία, γλώσσα, επικοινωνία) , ανακάλυψαν τρόπους για να βελτιώσουν τη ζωή τους (κατοικίες, ενδυμασία, υποδήματα, τροφές), ανέπτυξαν τη μεταλλουργία και άλλες τέχνες. Ωστόσο , ο άνθρωπος , δεν κατάφερε με αυτά τα δώρα να αντιμετωπίσει την απειλή των θηρίων , από τα οποία η ζωή του κινδύνευε. Αυτή την απειλή δεν μπορούσε να την αντιμετωπίσει για δύο λόγους :

1. ως προς τη δύναμη και τις άλλες σωματικές ικανότητες υστερούσε από τα θηρία (*διά τό πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι*) και
2. είχε βέβαια εργαλεία για την εξασφάλιση της τροφής , όχι όμως και κατάλληλα όπλα για την προστασία του από τα θηρία (*ἡ δημιουργική τέχνη τέχνη αὐτοῖς προς μέν τροφήν ἰκανή βοηθός ἦν, πρὸς δέ τόν τῶν θηρίων πόλεμον ἔνδεής*).

Αυτές οι τεχνικές γνώσεις , δηλαδή, ήταν επαρκείς για την κάλυψη των βιοτικών αναγκών των ανθρώπων (κατοικίες, ρούχα, στρωσίδια και τροφές από τη γη) , δεν ήταν όμως αρκετές για την αντιμετώπιση των θηρίων. Αυτήν την ανεπάρκεια ο Πρωταγόρας την αποδίδει στο ότι οι άνθρωποι δεν είχαν ακόμη αναπτύξει την **πολιτική τέχνη (την πολιτική και κοινωνική οργάνωση)** , μέρος της οποίας είναι η **πολεμική τέχνη, αφού αυτή αναπτύσσεται μόνο σε οργανωμένες πολιτικά κοινωνίες (πολιτικήν γάρ τέχνην οὐπω εἶχον , ἥς μέρος πολεμική)**.

Σύμφωνα λοιπόν, με το μύθο που αφηγείται ο Πρωταγόρας, **ο λόγος που οδήγησε τους ανθρώπους στην κοινωνική συμβίωση είναι η ανάγκη να προστατευτούν από τα άγρια θηρία, εξασφαλίζοντας τη σωτηρία τους.** (Ο Πλάτων [Πολιτεία 2.369b] θεωρεί ότι το αίτιο της δημιουργίας των πόλεων είναι η ανεπάρκεια του ανθρώπινου όντος να ανταπεξέλθει ατομικά στις ίδιες τις ανάγκες του) . Επομένως, αναγκάστηκαν να συναθροίζονται και να χτίζουν σπίτια οργανώνοντας ευρύτερους οικισμούς, όπου ζούσαν πολλοί μαζί για την άμυνά τους, θέτοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις βάσεις του συλλογικού βίου. Όμως, στις πρώτες αυτές κοινωνικές μονάδες επικρατούσαν ατασθαλίες, αυθαιρεσίες, αδικίες, έχθρες και μίση λόγω της έλλειψης πολιτικής οργάνωσης. Αποτέλεσμα αυτής της κοινωνικής δυσαρμονίας ήταν η κατάλυση της πρώτης συμβατικής συμβίωσης και η επαναφορά στην προηγούμενη κατάσταση, αφού οι άνθρωποι άρχισαν και πάλι να σκορπίζουν και να αφανίζονται από τα θηρία. Χωρίς την πολιτική αρετή δεν μπόρεσαν να ορθοποδήσουν οι πρώτες κοινωνικές μονάδες, διότι στερούνταν κανόνων που διασφαλίζουν την ομαλότητα και την τάξη. Άλλωστε, ο άνθρωπος έχει από τη φύση του την τάση να αδικεί και να υπονομεύει το συνάνθρωπό του, προκειμένου να αυτοσυντηρηθεί και να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του. Είναι αναγκαίοι , λοιπόν, κάποιοι εξωτερικοί κανόνες – προϊόν της πολιτικοποίησης – που αποτελούν έκφραση του δικαίου και προασπίζουν το κοινό συμφέρον. Αντίθετα, η απουσία τους υποσκάπτει τα θεμέλια της κοινωνικής ευρυθμίας και οδηγεί σε αποσύνθεση και αναρχία.

Κατά τον Πρωταγόρα , δηλαδή αίτιο δημιουργίας των πρώτων κοινωνικών σχηματισμών ήταν ο κίνδυνος από τα άγρια θηρία. Πρωταρχική αιτία για τη συγκρότηση κοινωνιών ήταν η ανθρώπινη ανάγκη αποσόβησης του φυσικού κινδύνου. Δηλαδή , η οργάνωση των ανθρώπων σε πόλεις είναι προϊόν συμφωνίας (έγινε νόμῳ) και αποτελεί βιασμό της ανθρώπινης φύσης, αφού οι άνθρωποι δεν είναι πλασμένοι να ζουν ομαδικά (σοφιστική άποψη) .

Επομένως, σύμφωνα με το μύθο, επειδή οι άνθρωποι αφανίζονταν είτε από τα θηρία είτε μεταξύ τους, ο Δίας ενδιαφερόμενος για την τύχη τους έτρεξε να τους βοηθήσει σταματώντας τον αφανισμό τους, ως υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων και πατέρας των ανθρώπων. Επενέβη, λοιπόν, δραστικά στέλνοντας μέσω του αγγελιοφόρου Ερμή την **αιδώ** και τη **δίκη** στους ανθρώπους, ώστε να γίνει δυνατή η οργάνωση των κοινωνιών και να αναπτυχθεί παραπέρα ο πολιτισμός. Η **αιδώς** είναι η **ηθική συνείδηση, η ηθικότητα, η σωφροσύνη, ο αυτοέλεγχος, η κοσμιότητα, ο αυτοσεβασμός, ο σεβασμός άγραφων νόμων, η φιλοτιμία και η σεμνότητα**. Γενικά εκφράζει της **το συναίσθημα ντροπής** την οποία νιώθει ο άνθρωπος για κάθε πράξη του που αντιβαίνει στον καθιερωμένο ηθικό κώδικα του κοινωνικού περιβάλλοντος (αυτή η ντροπή δε σχετίζεται με τις ενοχές και τις τύψεις αλλά με το σεβασμό και τη σεμνότητα). Τέλος, είναι η **αγανάκτηση** που συχνά εκδηλώνεται με αποδοκιμασία για όποιον ενεργεί αντικοινωνικά · το συναίσθημα αυτό λειτουργεί και ως κίνητρο για την εκτέλεση του χρέους και του καθήκοντος που επιβάλλει η κοινωνία στα μέλη της, αφού έτσι αποφεύγεται η αγανάκτηση και η αποδοκιμασία των άλλων. Η **δίκη** είναι **το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η έμφυτη αντίληψη για το δίκαιο, η σταθερή και διαρκής θέληση του ανθρώπου να αποδίδει στον καθένα αυτό που του ανήκει, σύμφωνα με τους γραπτούς και άγραφους νόμους, ο σεβασμός των γραπτών νόμων και των δικαιωμάτων των άλλων**. Είναι επίσης, το **ορθό**, το δίκαιο, η συνήθεια που πηγάζει από την ορθή χρήση των πραγμάτων, το έθιμο, η καλή συνήθεια, η **τάξη, η αρμονία**, κάθε ενέργεια που αποσκοπεί στη διατήρηση και απονομή του νόμου (σχόλιο σχολικού βιβλίου σελίδα 78). Πρόκειται, δηλαδή, για έναν **ηθικό κώδικα** που διέπει τις ανθρώπινες σχέσεις, οριοθετεί τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ανθρώπων και επιβάλλει την αποκατάστασή τους, όταν αυτά καταστρατηγούνται.

Τα δώρα του Δία θεράπευσαν την παραπάνω ανεπάρκεια, τα οποία όχι μόνο έσωσαν τους ανθρώπους από τον επαπειλούμενο αφανισμό τους, αλλά, κυρίως, αποτέλεσαν μεγάλη συνεισφορά στην παραπέρα ανάπτυξη του πολιτισμού : βοήθησαν τους ανθρώπους να αποκτήσουν την πολιτική αρετή και έτσι να δημιουργήσουν οργανωμένες κοινωνίες, στο πλαίσιο των οποίων ανέπτυξαν υψηλό πολιτισμό. Με αυτές τις αρετές διασφαλίστηκε η κοινωνική αρμονία, καθώς εξασφαλίστηκε η τάξη («κόσμος») στην πόλη και δημιουργήθηκαν δεσμοί που οδήγησαν στη φιλία («δεσμοί φιλίας συναγωγοί») . Χωρίς το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, χωρίς την εμπέδωση της πολιτικής ενότητας και κοινωνικής αρμονίας,

χωρίς την κοινή αποδοχή κάποιων ηθικών ορίων συμπεριφοράς, ο άνθρωπος θα ήταν αδύνατο να ξεφύγει από τα δεσμά των ενστίκτων και θα ήταν , ασφαλώς, αδιανόητη κάθε δυνατότητα δημιουργίας και προαγωγής του πολιτισμού.

Ο Ερμής απεσταλμένος από το Δία στους ανθρώπους να δώσει την αιδώ και τη δίκη , προβληματίζεται σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα τα μοιράσει. Έτσι, ρωτάει το Δία αν πρέπει να τα μοιράσει μόνο σε λίγους, όπως είχε κάνει στο παρελθόν με τις υπόλοιπες τέχνες ή σε όλους τους ανθρώπους (*έρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καί αἰδῶ...ἢ ἐπὶ πάντας νείμω;*). Σύμφωνα με τα λόγια του Ερμή οι τέχνες έχουν μοιραστεί στο παρελθόν μόνο σε λίγους, δηλαδή σε όσους θα ήταν αρκετοί να εξυπηρετήσουν ο καθένας με την τέχνη του πολλούς άλλους. Στα λόγια λοιπόν του Ερμή «πότερον ὡς αἱ τέχναι ... δημιουργοί» τίγεται ο καταμερισμός της εργασίας, ο οποίος σαφώς και συνέβαλε στην πολιτισμική εξέλιξη του ανθρώπου. Η αποκλειστική και εις βάθος ενασχόληση του ανθρώπου με ένα συγκεκριμένο τομέα της εργασίας έχει ως αποτέλεσμα την ποιοτική και ποσοτική βελτίωση της απόδοσής του. Κατ' αυτόν τον τρόπο επέρχεται ταυτόχρονη και ισόρροπη ανάπτυξη σε όλους τους πολιτιστικούς τομείς και καθίστανται οι πολίτες φορείς προόδου.

Στον καταμερισμό αυτό , όμως, δε θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και η πολιτική αρετή, διότι τότε δε θα συμμετείχαν όλοι στην πολιτική ζωή και δε θα υπήρχαν πόλεις, καθώς η πολιτική προϋποθέτει κοινές ηθικές αξίες, την αιδώ και τη δίκη, οι οποίες αποτελούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις και τις βάσεις για τη συγκρότηση και τη διατήρηση των πόλεων. Αν δεν γίνονταν όλοι μέτοχοι σ' αυτήν, οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί θα κατέληγαν στην αλληλοεξόντωση των ανθρώπων, όπως στην προηγούμενη φάση. Αυτές οι δύο αξίες, η αιδώς και η δίκη, εκδηλώνονται μόνο μέσα στην κοινωνική ζωή και βρίσκουν την πλήρη έκφρασή τους σε μια δημοκρατική και ευνομούμενη κοινωνία.. **Η αιδώς και η δίκη βέβαια δόθηκαν στους ανθρώπους από το Δία** όχι ως έμφυτα χαρακτηριστικά, αλλά ως έννοιες , **ως πρότυπα που έπρεπε να κατακτήσουν οι άνθρωποι με τη λογική και τον προσωπικό τους αγώνα.** Η οργάνωση της πολιτείας μπορεί να στηριχτεί σ' αυτές, μόνο όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν καλά αυτές τις έννοιες, όταν τις αφομοιώσουν και τις αποδεχτούν στις μεταξύ τους σχέσεις.

B3.

Σύμφωνα με το πρωτότυπο απόσπασμα , ο Δίας δίνει αυστηρή εντολή να μοιραστούν σε όλους η αιδώς και η δίκη προσθέτοντας ένα σκληρό νόμο : επισείει τη θανατική ποινή σε εκείνον που δε θα έχει μερίδιο σε αυτές, που δε θα μπορεί ή δε θα θέλει να ενταχθεί στο κοινωνικό σύστημα, θεωρούμενος ως αρρώστια της πόλης, επικίνδυνος γι' αυτή (και νόμον γέ θές παρ' έμοϋ...ώς νόσον πόλεως). Με αυτή τη σκληρή εντολή κλείνει και ο μύθος , καθώς η καθολική συμμετοχή στην αιδώ και τη δίκη καθίσταται αναγκαία . Βέβαια, δημιουργείται το ερώτημα πώς εξηγείται η ανάγκη νόμου και μάλιστα τόσο σκληρού, για την τιμωρία όποιου δε μετέχει στην αιδώ και τη δίκη, αφού αυτές μοιράστηκαν σε όλους. Αυτό εξηγείται , καθώς ο Δίας δεν κατάφερε να εξασφαλίσει την καθολικότητα των δύο αρετών στους ανθρώπους , μια και δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής τους φύσης. Η αρετή αυτή καθ' αυτή δεν ήταν στην αρχή μέρος της ανθρώπινης φύσης, γι' αυτό οι πρωτόγονοι, μολονότι είχαν τη νοημοσύνη να μαθαίνουν διάφορες τέχνες συμπεριφέρονταν με αγριότητα ο ένας στον άλλο. Η ανθρώπινη φύση φέρει μέσα της τις καταβολές , για να εξελιχθεί ηθικά, σ' αυτό ακριβώς είναι αναγκαία η διδασκαλία. Είναι εμφανές, λοιπόν, ότι ο νόμος αυτός ήταν έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης, αποδεικνύοντας την αναγκαιότητα της συμμετοχής όλων στην αρετή. Γενικότερα, άλλωστε οι νόμοι προέκυψαν από την ανάγκη αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης. Η θέσπιση απαράγραπτων αρχών δικαίου ήταν απαραίτητη για την αποτροπή αυθαιρεσιών και την εξασφάλιση της ευημερίας των ατόμων και του συνόλου. Οι νόμοι, επίσης, συμβάλλουν στην ηθικοποίηση του ανθρώπου, εφόσον οριοθετούν τη συμπεριφορά του καθιστώντας τον συμμετόχο της δικαιοσύνης.

Σύμφωνα με το μεταφρασμένο απόσπασμα , ο Πρωταγόρας απαντά στο Σωκράτη, ο οποίος υποστήριξε ότι η αρετή δεν διδάσκεται , καθώς αν κάτι τέτοιο μπορούσε να συμβεί τότε οι μεγάλοι πολιτικοί άνδρες θα δίδασκαν τους γιους τους. Υποστηρίζει ότι, αν η πολιτική αρετή είναι αναγκαίο να την κατέχουν όλοι, αν αυτός που δεν τη διαθέτει κινδυνεύει να τιμωρηθεί με την εσχάτη των ποινών και αν οι ενάρετοι άνδρες μεριμνούν, ώστε τα παιδιά τους να διδαχτούν όλες τις άλλες τέχνες και γνώσεις, είναι ποτέ δυνατόν να αμελούν για τη διδασκαλία της αρετής σε αυτά; Με αυτή την πορεία σκέψης ο Πρωταγόρας καταλήγει ότι είναι ό,τι πιο λογικό να ενδιαφέρονται και να διδάσκουν την αρετή στα παιδιά τους οι πολιτικοί άνδρες , αφού , σε αντίθετη περίπτωση , υπάρχει ο κίνδυνος να τιμωρηθούν με βαρύτερες ποινές (ενώ μάλιστα τους διδάσκουν άλλα, λιγότερο σημαντικά). Όποιος δεν μετέχει

στην πολιτική αρετή αυτός μπορεί και να θανατωθεί ως αρρώστια, νοσηρό κύτταρο της πόλης «τόν μή δυνάμενον αίδους καί δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως» . Για το σοφιστή, η **θανατική καταδίκη** προτείνεται ως **λύση έσχατης ανάγκης** και μόνο όταν κάθε προσπάθεια νουθεσίας και σωφρονισμού του αδίκου αποδεικνύεται αναποτελεσματική. Παρατηρούμε ότι ως εσχάτη των ποινών νοείται ή ο θάνατος ή η **εξορία**· κάτι που με τα σημερινά δεδομένα φαίνεται εντελώς ανισοβαρές. Ωστόσο στην αρχαιότητα, που ο πολίτης ήταν ταυτισμένος με την πόλη του και τη πορεία της, η εξορία ήταν μεγάλη ατίμωση και ακόμη πιο μεγάλη δυστυχία, μια μορφή θανάτου. Και η δήμευση της περιουσίας .Αλλά και η **δήμευση** της **περιουσίας** ή η **κατεδάφιση** του σπιτιού (**ξεκλήρισμα** , ξεθεμελίωμα της **γενιάς** – εξορία εφ' όρου ζωής μιας οικογένειας), που θα ανάγκαζαν τον πολίτη να περιφέρεται ανέστιος και πένης, ήταν όχι μόνο οδυνηρές οικονομικά, αλλά, κυρίως, ταπεινωτικές για έναν πολίτη . Δεδομένου ότι *οίκος* στην αρχαία Ελλάδα δεν σήμαινε μόνον *σπίτι*, όπως σήμερα, ούτε δήλωνε μόνον την οικογένεια (δηλαδή το σύνολο των μελών μιας ομάδας ανθρώπων που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς). Ο *οίκος*, όπως λέει χαρακτηριστικά ο Αριστοτέλης στα *Πολιτικά* του, ήταν η μικρότερη μονάδα, το μικρότερο συστατικό στοιχείο της κοινωνίας· φυσικά, ειδικά στις αρχαϊκές κοινωνίες, ο οίκος ήταν συνδεδεμένος και με την κατοχή γης (αυτό δεν ίσχυε πια αναγκαστικά σε κοινωνίες όπως η Αθήνα του 5ου αιώνα, με ανεπτυγμένη εμπορική και βιοτεχνική οικονομία). Το χαρακτηριστικό του οίκου πάντως, στο ιδεολογικό επίπεδο, ήταν ότι είχε μια συνέχεια μέσα στο χρόνο, είχε παρελθόν (τους προγόνους) και μέλλον (τους απογόνους). Γι' αυτό και ήταν υποχρέωση κάθε ενήλικου άνδρα να σεβαστεί το παρελθόν του οίκου του και να εξασφαλίσει τη συνέχειά του στο μέλλον. Άρα, η κοινωνική στάση και το ήθος κάθε άνδρα είχε συνέπειες όχι μόνο ατομικές, αλλά και ως προς τη συντήρηση και διατήρηση του κύρους του οίκου του. Τα *οικεία* , δηλαδή, όλες οι υποθέσεις που σχετιζόνταν με την οικονομική και κοινωνική ευμάρεια ενός οίκου αποτελούσαν ένα από τα σημαντικότερα καθήκοντα του ενήλικου άνδρα. Επομένως, εφόσον , σύμφωνα με το ηθικοπολιτικό ιδεώδες της κλασικής εποχής , ύψιστο ιδανικό αποτελούσε η ενεργός συμμετοχή του πολίτη στα κοινά, θεωρείτο έσχατη ατίμωση η αποβολή από το σώμα της πόλης του «άπολι», βαρύτερη και από τον ίδιο το θάνατο.

Επομένως, τόσο από το πρωτότυπο όσο και από το μεταφρασμένο απόσπασμα , η επιβολή σκληρών τιμωριών σε όσους δε μετέχουν στην πολιτική αρετή καταδεικνύει

την αναγκαιότητα της συμμετοχής όλων στην πολιτική αρετή ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη συγκρότηση πόλεων και την εξέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

B4.

α. Σ

β. Λ

γ. Λ

δ. Σ

ε. Λ

B5.

λογαγός : άγοντα

άγαλλίασις : αγάλματα

θρέψις : τροφήν

βαθμίς : βωμούς

ἄφιξις : ικανός

ὄχυρός : μετεχόντων

διάδημα : ὑποδέσεις

νεογνός : γένει

ὀλέθριος : ἀπόλλυντο

δεισιδαίμων : δείσας

Γ. Αδίδακτο Κείμενο

Γ1.

Τέτοιου είδους ήταν οι ναυτικές εκστρατείες των Ελλήνων , και οι παλιές και οι νεότερες. Όσοι , όμως , έστρεψαν οπωσδήποτε την προσοχή τους σε αυτές απέκτησαν δύναμη σημαντική και λόγω της αύξησης των εισοδημάτων τους και λόγω της κυριαρχίας τους στους άλλους. Διότι πλέοντας εναντίον των νησιών και κυρίως όσοι δεν είχαν επαρκή εδαφική έκταση , άρχισαν να τα καταστρέφουν . Στη στεριά , όμως , κανείς πόλεμος δεν έγινε , απ' όπου να εξασφαλιστεί και (σημαντική) δύναμη σε κάποιους. Αλλά όλοι , όσοι έγιναν, ήταν πόλεμοι προς δικούς τους γείτονες , ενώ

εκστρατείες σε ξένες και μακρινές χώρες με σκοπό την κατάκτηση-καταστροφή άλλων , δεν έκαναν οι Έλληνες. Γιατί ούτε με τα ισχυρότερα κράτη τάσσονταν ως υπήκοοι ούτε πάλι οι ίδιοι πραγματοποιούσαν κοινές εκστρατείες ως ίσοι (με αυτούς).

Γ2.

ἦν : ἔσται

ἐλαχίστην : ἐλάττωσι(ν)

προσσχόντες : πρόσσχωμεν

ἐπιπλέοντες : ἐπιπλεῖτε

κατεστρέφοντο: κατεστράφθω

μάλιστα : μάλα

διαρκῆ : διαρκές

ἐκδήμους : ἐκδήμοις

οὐδέεις : οὐδεμιᾶς

ἐξῆσαν : ἐξεληθεῖν

Γ3 α.

τά ναυτικά : υποκείμενο στο ρήμα ἦν (αττική σύνταξη)

αὐτοῖς : αντικείμενο στη μετοχή *προσσχόντες*

ἄλλων : γενική αντικειμενική , ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στην *ἀρχῇ*

ἐπί καταστροφῇ : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα *οὐκ ἐξῆσαν*

υπήκοοι : επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου από το ρήμα οὐ ξυνειστήκεσαν στο ενν. υποκείμενο *οἱ Ἕλληνες*

Γ3β.

Ἄπαντες *γινώσκουσιν* **ὅτι** ισχύν δέ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς. (ειδική πρόταση)

Ἄπαντες *γινώσκουσιν* ισχύν δέ **περιποιήσασθαι** ὅμως οὐκ ἐλαχίστην **τούς προσσχόντας** αὐτοῖς. (ειδικό απαρέμφοτο)

Ἄπαντες *γινώσκουσιν* ισχύν δε **περιποιησαμένους** ὅμως οὐκ ἐλαχίστην **τούς προσσχόντας** αὐτοῖς. (κατηγορηματική μετοχή)

Από τη φιλολογική ομάδα Φροντιστηρίου «Πεδίο γνώσης»

Επιμέλεια : Ρένα Τσολακίδη

Εκπαιδευτικός Οργανισμός

Πεδίογνώσης

Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης
& Κέντρα δια Βίου Μάθησης

Πεδίογνώσης

Δ Μαραθώνος 3, 121 32 Περιστέρι, στάση Περιστέρι
Τ 211 411 2118 Ε info@pediognosis.gr www.pediognosis.gr